

має чинність.

В. О. Сухомлинський створив педагогічну систему, розробив велику кількість ідей та положень, написав безліч творів та робіт, що призвели до позитивного перевороту у педагогічній науці. Тому творчість великого Педагога треба вивчати, розкривати всі куточки його прийомів та методів для того, щоб виховувати гідне покоління своєї нації.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В.О. Природа, праця, світогляд / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори : У 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 5 – 639 с.
2. Сухомлинський В.О. Статті / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: У 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 5 – 639 с.
3. Сухомлинський В.О. Серце відаю дітям / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: У 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3 – С. 7–279.
4. Сухомлинський В.О. Статті // Вибрані твори: У 5-ти т. / В.О. Сухомлинський – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 5 – 639 с.
5. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В. Сухомлинський // Вибрані твори: У 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 1 – С. 5–502.
6. Українська педагогіка в персоналіях: У 2-х кн. / За ред. О. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – Кн. 2. – 550 с.

УДК 37.013.83

Л.В.Ілійчук
м. Івано-Франківськ

АНДРАГОГІКА: ОСОБЛИВОСТІ І КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ

У статті розкрито зміст, завдання і основні положення андрагогіки як науки про навчання й освіти дорослих, обґрунтовано ключові принципи навчання дорослих у системі неперервної професійної освіти, наголошено на значущості освіти дорослих в сучасних умовах розвитку суспільства.

Ключові слова: андрагогіка, освіта дорослих, неперервна освіта, доросла людина, принципи навчання дорослих.

The article deals with the content, objectives and main provisions andragogy as the science of learning and adult education, grounded key principles of adult learning in the system of continuous professional education, stressed the importance of adult education in the modern society.

Key words: andragogy, adult education, continuous education, adult, learning principles adults.

Постановка проблеми. Пріоритетним завданням освіти в нашій державі є забезпечити людину комплексом знань та вмінь, необхідних для активної творчості і діяльності в сучасному динамічному житті. Мова йде про постійний, безперервний розвиток людини, як робітника, громадянина, особистості, індивідуальності протягом усього життя. В суспільстві, що весь час змінюється, виникає потреба у навчанні дорослих людей, створенні умов для їх самоосвіти та самовдосконалення протягом всього життя.

Основою розвитку системи освіти дорослих є неперервна освіта, яка сприяє швидкій адаптації людей до швидкоплинних умов праці, підвищуючи тим самим їх матеріальний та культурний рівень, стимулюючи розвиток культури та економіки країни загалом. Самоосвітня діяльність дорослої людини залежить від досягнутого рівня освіти, професійної майстерності, ступеня оволодіння професією, прояву пізнавальних і професійних інтересів [6, с. 184].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти проблеми освіти дорослих відображено у наукових дослідженнях О. Аніщенко, В. Андрущенко, С. Батишева, В. Бондаря, Л. Даниленко, Т. Десятової, І. Зязюна, В. Ледньової, І. Лікарчук, В. Лугового, Л. Лук'янової, В. Майбороди, Н. Ничкало, С. Нікітчиної, Н. Падун, Н. Протасової, С. Сисоєвої, Л. Сігаєвої, В. Сухомлинського, Т. Сущенко, Г. Філіпчука та ін. У своїх працях дослідники на теоретичному і практичному рівнях активно розвивають основні ідеї андрагогіки, розкривають шляхи удосконалення системи освіти дорослих.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей і обґрунтуванні принципів андрагогіки як науки про навчання і освіту дорослих.

Виклад основного матеріалу. Андрагогіка передбачає входження дорослих в освітню діяльність і здатна підвищити їх впевненість у завтрашньому дні, допомогти грамотно інтерпретувати життєві явища, сприяти консолідації людей на основі загальнолюдських цінностей, розвивати соціальну і професійну мобільність, тобто визначати для себе сенс життя, своє місце в соціумі, свій людський і громадянський обов'язок [1, с. 4]. Звідси сучасне поле досліджень із андрагогіки охоплює: вивчення освітніх потреб різноманітних категорій і груп населення з урахуванням віку, статі, соціального статусу, рівня професійної

підготовки, стану здоров'я; вивчення і моделювання напрямків, форм і функцій освітньої діяльності дорослої людини на рівні базової і додаткової професійної освіти, самоосвіти, освітнього дозвілля, просвітницької діяльності, духовного розвитку; розробку змістовно-цільового, технологічного, кадрового забезпечення системи освіти дорослих [3, с. 7].

Завдання, які стоять перед сучасною освітою дорослих, проблеми її розвитку постійно ускладнюються і все більше потребують для свого осмислення і вирішення узгоджених зусиль представників різних наук про людину і суспільство. Це пов'язано із принциповими відмінностями між дорослим та дитиною взагалі та процесом навчання зокрема, серед яких: головна роль в процесі навчання належить тому, хто навчається; доросла людина, яка навчається, прагне самореалізації, самостійності, самовдосконалення, самоуправління та усвідомлює себе такою; доросла людина має життєвий (побутовий, соціальний, професійний) досвід, який може бути застосований в якості важливого джерела вивчення як для нього, так і для його колег; доросла людина навчається для вирішення важливої життєвої проблеми і досягнення певної мети; доросла людина розраховує на обов'язкове використання вмінь, навичок, знань та якостей, набутих у процесі навчання; навчальна діяльність певною мірою детермінується побутовими, професійними, соціальними факторами, які обмежують або сприяють процесу навчання; процес навчання дорослої людини організовано у вигляді її співпраці з викладачем на всіх етапах навчання [2, с. 21].

Андрагогіка є синтезом соціологічних, соціально-психологічних і педагогічних знань, що дозволяє осмислити проблему навчання дорослих за межами традиційної системи освіти. Виходячи з цього, вихідними основами андрагогіки є: тому, хто навчається, належить провідна роль у процесі навчання; дорослий, який навчається, прагне до самореалізації, самостійності, самоврядування й усвідомлює себе таким; дорослий, який навчається, володіє життєвим досвідом, який може ним використовуватися як важливе джерело навчання як для самого себе, так і своїх колег; доросла людина навчається для вирішення важливої життєвої проблеми й досягнення конкретної мети; дорослий, який навчається, розраховує на невідкладне використання отриманих у ході навчання умінь, навичок, знань та якостей; навчальна діяльність дорослого значною мірою

детермінується тимчасовими, просторовими, побутовими, професійними, соціальними факторами, які або обмежують, або сприяють процесу навчання; процес навчання дорослого організований у вигляді спільної діяльності того, хто навчається, і того, хто вчить [6, с. 185].

Андрагогіка дозволяє ґрунтовно формулювати і реалізовувати освітні цілі дорослих людей, розкриває принципи, методи й засоби навчання і самовдосконалення особистості. Основними андрагогічними принципами навчання, які складають фундамент теорії освіти дорослих є:

1. Принцип пріоритетності самостійного навчання. Даний принцип є базовим в освіті дорослої людини і передбачає самомотивацію особистості щодо ознайомлення з навчальними матеріалами, запам'ятовування термінів, понять, осмислення процесів і технологій їх виконання.

2. Принцип спільної діяльності. Основою запровадження цього принципу є виявлення потреб учасників, вхідна самооцінка компетенцій, прогностика очікуваних результатів навчання, групові обговорення, ставлення до дорослої людини як до активного учасника процесу навчання, з урахуванням його особистісних потреб та досвіду.

3. Принцип використання наявного позитивного життєвого досвіду, практичних знань, умінь, навичок навчання як бази і джерела формалізації нових знань. Даний принцип заснований на активних методах навчання, що стимулюють творчу роботу учасників навчання.

4. Принцип коригування попереднього досвіду, що заважає засвоєнню нових знань. Може бути використаний як професійний, так і соціальний досвід, який вступає в суперечність з вимогами часу, з корпоративними цілями. У таких випадках необхідні бесіди, переконання в неспроможності звичного, формування нових точок зору, розкриття перспектив та ін.

5. Принцип індивідуального підходу до навчання на основі особистісних потреб. Даний принцип передбачає урахування соціально-психологічних характеристик людини і тих обмежень, які накладаються на її діяльність, наявність вільного часу, фінансових ресурсів тощо. Основою індивідуального підходу є оцінювання особи, що навчається, аналіз її професійної діяльності, соціального статусу і характеру взаємин у колективі. Відповідно до цього принципу, кожен, хто навчається спільно з тим, хто навчає, а в деяких випадках і з тими іншими, які навчаються, створює індивідуальну програму навчання, що орієнтована на конкретні освітні потреби й цілі навчання і враховує досвід, рівень

підготовки, психофізіологічні, когнітивні особливості дорослих людей.

6. Принцип елективності навчання. Полягає у наданні учаснику свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання, оцінювання результатів навчання. Змістове наповнення навчання відбувається з урахуванням потреб та можливостей самого учасника, що дає змогу будувати власну траєкторію професійного зростання кожного слухача.

7. Принцип рефлексивності. Цей принцип заснований на свідомому ставленні учасника до навчання, що є головною частиною самомотивації особистості, основою розвитку її критичного мислення. Він припускає усвідомлення, осмислення тих, хто навчається, і тих, хто навчає, усіх параметрів процесу навчання і своїх дій з організації процесу навчання.

8. Принцип упровадження результатів навчання у практичну діяльність. Даний принцип передбачає свідоме ставлення учасника до набутих знань, умінь, навичок, сформованих якостей і компетенцій.

9. Принцип системності навчання. Полягає у відповідності цілей і змісту навчання його формам, методам, засобам. Сьогодні найбільш поширеними є такі методи навчання, як тренінги, навчальні групові дискусії, аналіз конкретних практичних ситуацій, ділові ігри, програмоване навчання тощо.

10. Принцип систематичності професійного розвитку. Системність можна розуміти і як систематичність, тобто безперервність або регулярність навчання, причому з урахуванням результатів попереднього навчання і нових потреб у навчанні. Навчання має бути спрямоване на вдосконалення особи, створення умов для розкриття здібностей до самонавчання, розуміння нової парадигми сучасної освіти в процесі практичної діяльності людини [4, с. 240-242].

11. Принцип контекстності навчання. Відповідно до цього принципу, навчання, з одного боку, переслідує конкретні, життєво важливі цілі тих, хто навчається, орієнтоване на виконання ними соціальних ролей або вдосконалення особистості, а з іншого боку, будується з урахуванням професійної, соціальної, побутової діяльності того, хто навчається і його просторових, тимчасових, професійних, побутових умов.

12. Принцип розвитку освітніх потреб. Згідно з цим

принципом, по-перше, оцінювання результатів навчання здійснюється шляхом виявлення реальної міри освоєння навчального матеріалу і визначення тих матеріалів, без освоєння яких неможливе досягнення мети навчання; по-друге, процес навчання будується з метою формування у дорослих нових освітніх потреб, конкретизація яких здійснюється після досягнення певної мети навчання [2].

Висновки. Сучасний етап розвитку андрагогіки характеризується її становленням як функціональної системи, яка вирішує завдання всебічного розвитку й збагачення загальної та професійної культури особистості, збереження і примноження її духовних та життєвих сил, розвитку і реалізації творчого потенціалу дорослих. Важливими тут є ключові положення В. Сухомлинського щодо розвитку і самовдосконалення особистості впродовж життя, необхідності «знайти серед безлічі життєвих шляхів той, на якому найяскравіше розкриються індивідуальні творчі сили і здібності», який принесе радість творчості на благо суспільства і держави [5, с. 174].

Список використаних джерел

1. Архипова С.П. Основи андрагогіки : навчальний посібник / С.П. Архипова. – Черкаси-Ужгород, 2002. – 158 с.
2. Змеев С.И. Андрагогика : основы теории и технологии обучения взрослых / С.И. Змеев. – М. : Персэ, 2003. – 206 с.
3. Колесникова И.А. Основы андрагогика : учеб. пособ. / И.А. Колесникова, А.Е.Мерон, Е.П.Тонконогая. – М. : Академия, 2003. – 238 с.
4. Линьова І.О. Принципи андрагогіки як основа розробки інноваційних програм підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів / І.О. Линьова // Педагогічний процес : теорія і практика. – К., 2010. – Вип. 3. – Ч. 1. – С. 237-245.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т.1. – 651 с.
6. Чхайло Л.М. Андрагогіка : особливості і проблеми навчання дорослих / Л.М. Чхайло // Андрагогічні засади післядипломної освіти : збірник матеріалів Всеукр. наук.-метод. інтернет-конф., м. Кіровоград, 20-28.04.2015 р. / уклад. О.Е. Жосан. – Кіровоград : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2015. – С. 183-189.